

TÜRKİYE'DE TÜM YÖNLERİ İLE SİYER ÇALIŞMALARI

SEMPOZYUM
TEBLİĞLER
KİTABI
2

Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu
Tebliğler Kitabı
Cilt II

ISBN

Takım: 978-605-85696-1-4

II. Cilt: 978-605-85696-3-8

Bu kitap, Meridyen Destek Derneği tarafından Sonpeygamber.info projesi kapsamında gerçekleştirilen Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu’nda (9-12 Nisan 2015 – İstanbul) sunulan tebliğlerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Tebliğlerin içeriğinden yazarları sorumludur.

© Meridyen Destek Derneği | Kasım 2016 - İstanbul

İletişim / Contact:

Mimar Sinan Mah. Dr. Fahri Atabey Cad. No: 5 34672 Üsküdar – İstanbul – Türkiye
www.meridyendernegi.org – meridyen@meridyendernegi.org

Editöryal Sekreteryaya: Hatice Sarı Tan

Redaksiyon: Fatih Demir

Kapak: Salih Pulcu

Mizanpaj: Yunus Emre Kaya

Baskı ve Cilt: Seçil Ofset

www.sonpeygamber.info

www.lastprophet.info

www.derletzteprophet.info

www.posledniyprorok.info

www.ledernierprophete.info

www.hadisvesiyer.org

www.onlinehadis.com

www.onlinesiyer.com

www.sonpeygambercocuk.info

www.seerahforkids.info

www.peygamberinizinde.info

www.hadithandsira.info

Hız. Peygamber'i Tanımlamada Şemailin Yeri: Bir Siret Kaynağı Olarak Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Şemail-i Şerifi

Omar Kalhussien*

Özet

Hiç Őüphesiz Hz. Peygamber'in hayatı, sahâbe-i kirâm, evzâc-ı tâhirât ve ehl-i beyt tarafından bütün yönleri ile tüm tafsilatıyla aktarılmıştır. Bu bilgi aktarımının önemli nedeni Hz. Peygamber'in, her konuda ve günlük hayat içerisinde maddi ve manevî en küçük meselede dahi sahâbe-i kirâmın hayatlarının ekseninde yer almasıdır. Sahâbe-i kirâm Hz. Peygamber'i hayatlarının eksenine almakla onu kendileri için en önemli örnek olarak görmüşlerdir. Tarih içerisinde de bu anlayış devam etmiş ve Müslümanlar Hz. Peygamber'i her yönüyle örnek edinebilmek için büyük bir çaba sarf etmişlerdir. Bu çabanın neticesinde ilk devirlerden itibaren Hz. Peygamber'le alakalı pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerin en önemlilerinden birisi de Şemail ve hilye çalışmalarıdır.

Söz konusu tebliğde, Şemail yazımının tarihi süreç içinde hangi bakış açılarıyla ele alındığına değinilerek Anadolu insanının gönlüne taht kurmuş güzide velilerden birisi olan Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Şemail-i Şerif kitabı, Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin, ince ruhları ve güçlü edebî üslupları ile Peygamber Efendimiz'in Şemail-i Şeriflerini nasıl bir metotla açıkladıkları anlatılmaya çalışılacaktır. Bu suretle Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin kaleme aldığı Şemail-i Şeriflerini günümüz siyer literatürüne kazandırmak ve siyer çalışmalarına örnek teşkil etmesini sağlamak hedeflenmektedir. Çalışmada metot olarak Şemailin tarih içerisindeki işleniş tarzı üzerinde durularak Aziz Mahmud Hüdâyî'nin ilk dönem Şemail anlayışından farklı şekilde, edebî bir dille kaleme aldığı eserinin tahlili yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şemail, Hüdâyî, siyer, hilye.

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda doktora yapmaktadır.

A) Şemâil Kelimesi ve İstılahî Kullanımları

Şemâil kelimesi, şimâlin çoğuludur. Şimâl kelimesinin pek çok anlamı vardır. Ancak ahlak anlamında kullanıldığı takdirde kelimenin çoğulu, şemâil şeklinde gelmektedir.¹

Şemâil kelimesi zamanla terimleşmiş ve sadece Hz Peygamber'in beşerî özellikleri ile yaşama üslûbunu ifade eder hale gelmiştir. Bundan önce ilk devirlerde Hz Peygamber'in beşerî yönünü ifade etmede kullanılan belli bir terimden söz edilememektedir. Örneğin Malik b. Enes (ö.795/179) "*Sıfatu'n-Nebî*" tabirini, tarihçi İbn Sa'd (ö.230/845) "*Sıfatu Rasulillah*" deyimini, Buharî (ö.256/870) "*Menâkıb*", Müslim (ö.261/875) ise "*Fezâil*" deyimini kullanmıştır. Tirmizî (ö.279/892) "*Menâkıb*" tabirini kullanırken çağdaşları Dârimî (ö.255/868), İbn Mâce (ö.273/886), Ebû Dâvud (ö.275/888) ve Nesâî'nin (ö.303/915) *Sünen* isimli eserlerinde bu tabire hiç yer verilmemiştir. Hâkim en-Nisâbü'rî (ö.405/1014) ise *el-Müstedrek* adlı eserinde söz konusu konunun başlığını "*tarih*" ve "*haber*" kelimelerinin çoğullarından seçmiştir.²

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ilk dönem âlimleri şemâil kavramını kullanmamışlar ancak farklı başlıklar altında Hz. Peygamber'in şemâilini rivayet etmişlerdir. Örneğin İmam Buharî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Efendimiz'in İsrâ ve Miraç hadisesi anlatılırken Peygamberimiz'in şemâili de aktarılmıştır. Abdullah b. Abbas (r.a) ve Ebu Hüreyre (r.a)'tan rivayet edilen hadis-i şerifte Efendimiz şöyle buyurmuştur: "*İsrâ gecesinde Musa (a.s) b. İmrân'ı gördüm, kemâl-i hilkatte Şenûe kabilesi adamlarına benzer uzun boylu kıvrıkcık saçlı idi. İsa (a.s)'ı da gördüm; uzun değildi kırmızıya mail beyaz tenli ve saçı düz idi.*" Hz. Peygamber, bu şekilde diğer peygamberlerin şemâilini aktardığı gibi kendisinin, Hz. İbrahim'e (as) en fazla benzeyen evladı olduğunu da aktarmıştır.³

İlk dönemde görüldüğü gibi sıfat, menâkıb, fezâil ve ahbar kelimeleri Hz Peygamber'in beşerî yönünü ifade etmede kullanılan tabirler olmuş ancak şemâil kelimesine rastlanmamıştır. Ancak zaman içerisinde kavramsal kullanımlar yerine oturmuş, Hz Peygamber'in hayatını anlatan kitaplara şemâil, İslam büyüklerinin hayatını anlatan kitaplara ise menâkıb adı verilmiştir. Şemâil kelimesini ilk kez kullanan ve muhtevasını tayin eden âlimin Tirmizî olduğunu söylemek mümkündür.⁴

B) Şemâilin Yazılma Sebepleri

Allah (c.c.), kendi aramızdan bir *beşeri*, bizlere örnek olması için peygamber

1 İbrahim Bayraktar, *Hız. Peygamber'in Şemâili*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990, s. 18.

2 Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 29-30.

3 Müslim, *Sahih*, (İman, 245); Buharî, *Sahih*, (Bidü'l-Halk, 3018).

4 Ali Yardım, *a.g.e.*, s. 30.

olarak göndermiştir. Böylece insanlardan istenilen, ilahî müjdeciyi kendilerine örnek almak suretiyle bahsedilen müjdelere nail olmaktır. Kişi, Hz Peygamber'i her yönüyle kendisine model aldığı takdirde güzel bir insan olabilecek ve rıza-yı ilahiye kazanma yolunda çaba sarf etmiş olacaktır. Dünyada bulunmamızdaki asıl gaye bu olduğu içindir ki tarih boyunca Hz Peygamber'in güzel ahlakı âlimlerimizce olabildiğince detaylı şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Şemail türündeki kitaplar da bu ulvî gayenin neticesinde ortaya konulmuştur.

Şemail kitaplarında Hz. Peygamber'in güzel ahlakıyla ahlaklanma konusu farklı noktalarıyla ele alınmıştır. Söz konusu noktalardan en önemlisi, Hz Peygamber'i tanımanın vacip olduğudur. Onun güzel şemaili ile meziyetlerine muttali olmanın vücûbiyeti Kur'an'da farklı şekillerde zikredilmiştir.⁵ Bu âyetlerden yola çıkılarak aşağıda zikredilecek sebeplerden dolayı Hz. Peygamber'i tanımak vaciptir:

Allah (c.c.) kullarına Hz. Peygamber'e imanı emretmiştir.⁶ Ona iman etmek, Allah'ın ona bahşetmiş olduğu fazlını ve keremini tanımayı gerektirir. Allah, kullarına Hz. Peygamber'e tâbi olmayı emretmiştir.⁷ Hz. Peygamber'e tâbi olmak onun amel, söz ve ahvalini her şeyiyle tanımayı gerektirir. Sahâbe-i kirâm, ona her hususta uymaya özen gösterirdi. Şöyle ki: "Âdetlerin efendisi, efendilerin âdetidir. O efendi ise efendilerin efendisi olunca..."⁸

Allah (c.c.), Peygamberimiz'i sevmeyi emreder; onun sevgisi eş, çocuk, akraba ve mal sevgisinden üstün olmalıdır. Aksi takdirde Allah, bizleri azabıyla uyarır.⁹ Hz. Peygamber'in şemailini bilmek, onun suretinin kalpte yer etmesine vesile olur. Şöyle ki Peygamberimiz, diğer peygamberleri tanımamız ve sevmemiz için onların şemailerini zikretmiştir. Aynı şekilde onun şemail ve vasıflarını zikretmek, dinlemek kalp ve akılları ihya eder, Hz. Peygamber sevgisini artırır. Zira insan, fıtratı gereği güzeli sevmeye meyyaldir.¹⁰

İşte tüm bu sebeplerden dolayı şemail kitapları kaleme alınmıştır. Şemail nevindeki eserler için, her zaman ve mekânda bütün Müslümanlara örnek ve model insan olan Efendimiz'in hayatının -pratik hayatının- kitabıdır diyebiliriz. Bu kitap vesilesiyle Müslümanların bireysel ve toplumsal hayatı, âdetleri, meclisleri, davranışları, yiyecek ve içecekleri kısacası her işleri Efendimiz'e uygun hale gelecektir. Ebu Gudde, *Şemâil* adlı eserinde konuyla alakalı olarak "*Muhammedî bir globalizmin*" bütün insanlığa bir çözüm olacağını söylemiş ve Süfyan b. Uyey-

5 Hucurât, 49/7; Müminûn 23/69.

6 Teğabun, 64/8.

7 Âl-i İmran, 3/38.

8 Abdullah Sirâcüddîn, *Seyyidünâ Muhammed Resûlullah (s.a.v): Şemâilühü'l-Hamîde Hisâilühü'l-Mecîde*, Mektebetü Dârü'l-Felâh, Halep, t.y., s.7-9.

9 Tevbe, 9/24.

10 Abdullah Siraceddin, *a.g.e.*, s. 9-12.

yne'den (pratik) ameli Kur'an olan Efendimiz'in hayatının, amellerin en büyük terazisi olduğunu nakletmiştir. Bu teraziye uyan amellerle amel edilmesi gerektiği üzerinde durmuş, söz konusu amellere uymayanların ise batıl içerisinde olduğunu aktarmıştır.¹¹

C) Şemail Yazımında Kullanılan Metotlar

Şemail-i şerifi ele alma şekli bakımından üç metot tespit edilmiştir. Birincisi, İmam Tirmizî'nin hadis alimi olarak, bir hadis kitabı yazma üslubunda konuyu ele alma şeklidir. Tirmizî, şemail-i şerif ile ilgili bildiği bütün hadisleri bu eserde zikretmiştir. *Ahberena ve haddesena* kelimeleri ile rivayeti aldığı bütün râvileri zikretmiştir. Tirmizî'nin eserinin hadis usulüne uygun bir metot ile yazılmış olduğuna bir başka delil ise Şemail-i Tirmizî şârihlerinden İmam-ı Bâcurî'nin görüşlerine dayanmaktadır. İmam-ı Bâcurî, şerhinin başında, bütün kitapların besmele ile başladığını ifade eder. Bu besmeleler kitabın içeriğine uygun olarak açıklanır. Bundan kastedilen, örneğin kitap bir nahiv kitabıysa bismelenin dilbilgisi yönünden ele alınmasıdır. Şemail kitabı da bir hadis kitabı olması bakımından besmeleyi, hadislerle açıklama yoluna gidilmiştir. Bu surette bismelenin bir işe başlarken kullanılması gerektiğine dair rivayetler zikredilmiştir.¹²

Şemail-i şerifin ele alınış şekli bakımından ikinci metot, tasavvufi yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre şemail yazma işi, kuru bir tarihî bilgiyi aktarmaktan ibaret değildir. Bu bakış açısının önemli örneklerinden birisi, Yusuf en-Nebhânî tarafından yazılan *Vesâilü'l-Vüsûl İlä Şemâilü'l-Resûl* adlı eserdir. Nebhânî'ye göre şemail ile ilgili ilmi bir çalışmanın, oldukça önemli dinî faydaları vardır. Örneğin Peygamber Efendimiz'in yüce sıfatlarını zikretmek, kişinin kalbinde telezzüze (lezzet alma, hoşnut olma) vesile olur. Ayrıca Peygamberimiz'in kâmil vasıflarını ve güzel ahlakını zikrederek ona karşı yakınlık hissederiz. Peygamberimiz, hakkında şiir yazan Hasan b. Sabit, Abdullah b. Revaha ve Ka'b İbn Zübeyr'den razı olmuş ve onlara mükâfatlar vermiştir. Hz. Peygamber'in, kendisi hakkında şiir yazanlardan olduğu gibi şemailini rivayet edenlerden, bu bilgileri toplayarak kitaplaştıran ve ümmetin istifadesine sunanlardan da razı olacağını umuyoruz. Zira şemail yazmak, şiirden daha kapsamlı bir iştir.¹³

Şemail-i şerif yazımında üçüncü metot, edebî üsluptur. Bu üslup, hadis üslubu metoduna göre daha sonra zuhur etmiştir. Özellikle Türk ve Fars edebiyatında çoğunlukla rastladığımız üsluptur. Hilye, mevlid ve mirâciyye gibi eserlerde vücut

11 İmam Ebu İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-Muhammediyye*, (tahkik: Muhammed Avvame), Daru'l-Yusr, Beyrut, 2007, s. 5-6.

12 Tirmizî, *a.g.e.*, s. 12.

13 Yusuf en-Nebhânî, *Vesâilü'l-Vüsûl İlä Şemâilü'l-Resûl*, el-Matbaa'l-Edebiyye, Beyrut, h.1309., s. 8-9.

bulmuştur.¹⁴

D) Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Şemâil-i Şerîfî

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, şemâiline hadis rivayetleriyle başlamıştır. Bu rivayetler; Hz Ali'den iki, Hz Hasan ve Hz Enes b. Malik'ten birer tanedir. Şemâille alakalı her bir rivayeti naklederken “*ravza*” tabirini kullanmıştır. Ravza kelimesiyle kastedilen, bahçedir. Başlıklar aşağıdaki şekliyle geçmektedir:

“*er-Ravzatu's-Salise: Üçüncü Ravza*

Tâc resâilinden ol hazretin vücudu şerifinde ve unsuru latifinde olan mehâsin-i cemâl ve delâil-i kemâl ve hasâilü fezâiliyle teferrüdi beyanındadır...”¹⁵

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri **Şemâil** adını verdiği eserinde, Arapça ve Türkçeyi, ayrıca Farsça deyim ve kelimeleri mükemmel bir şekilde ve harika bir üslupla kullanmıştır. Eserin dibacesini Arapça yazmıştır. Bu dibace, Arapça belagatı bakımından oldukça güzeldir. Şöyle ki bu eserde en belirgin kelimeler seçilmiş ve bera'tu'l-istihlâl ve cinas gibi Arap belagatının bedî' sanatındaki incelikleri mükemmel bir şekilde kullanılmıştır.¹⁶ Eserden seçilmiş aşağıdaki alıntı metinlerde Arapçaya özgü söz konusu sanatların nasıl kullanıldığı gösterilecektir. Şöyle ki:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الحمد لله الذي زين حبيبه بأكمل المحاسن وأخص الشمائل، وشرفه بأفضل الخصائص وأجل الفضائل، فأشرف بنوره جميع المقامات والمحافل، فسبحان الذي أسرى به ليبلغ أعلى المناصب وأقصى المنازل، هو الذي اصطفاه وزينه ونصره فأثني عليه وقال: { وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ } القلم ٦٨/٤. صلى الله عليه بأفضل الصلوة، صلوة تنمو وتثمي، وسلم بأجل التسليمات سلاماً يُعلو ويُغلى، مادام الشرع والهدى، وقام به العز والعلو، وعلى آله الأتقياء وصحبه الأصفياء رضوان الله تعالى عليهم أجمعين.»

Dibaceden ana metne geçiş, hem dil hem içerik açısından olağanüstüdür. Dil olarak çok edebî bir üslup kullanılmış ve içerik olarak da eserin

14 Nazif Hoca, “Şemâil ile Hilyeler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Yıl 1995, s. 17.

15 Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 7a.

16 Hamd, Habibini en kâmil güzelliklerle ve en müstesna özelliklerle süsleyen, O'nu en faziletli hasletlerle ve en yüce faziletlerle şereflendiren ve O'nun nuru ile bütün makamları ve meclisleri (mahfilleri) şereflendiren Allah'adır. O'nu bir gece vakti en yüce makamlara ve en uzak menzile ulaşsın diye yürüten Allah, bütün noksanlıklardan münezzehtir. Allah O'nu 'Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin' [Kalem 68/4] deyip överek O'nu seçmiş, süslemiş ve güzelleştirmiştir. Allah'ın, artan ve artırılan, en güzel salatı O'nun üzerine olsun. Yine Allah'ın en güzel selamlarıyla bezenmiş, yücelenen ve yüceltilen en yüce selamı O'nun üzerine olsun. O'na kılınan salatın artması ve artırılması, selamın yücelmesi ve yüceltilmesi, şeriat ve hidayet var olduğu müddetçe, izzet ve yüceliğin O'nunla ayakta durduğu sürece sürsün. Yine salat ve selam, muttaki olan âlinin, güzide ashabının üzerine olsun. Allah Teâlâ hepsinden razı olsun. (Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 2b-3a)

yazılma gerekçeleri sıralanmıştır:

أما بعد:

فقد ورد في الخبر عن سيد البشر صلى الله عليه وسلم، أنه لما دنى سَيَرُهُ الأقصى إلى جوار ربه الأعلى، أخبر بقرب رحلته وعزمه، فَبَكَتْ سيدةُ النَّساءِ فاطمةُ الزَّهراءِ رضي الله عنها، فخطبها مُلاطِفاً لها ما يُبكيك يا قرة عيني؟ فقالت: مالي صَبْرٌ وقرارٌ من فراق وجهك الأجلَى وجمالِكَ الأبهى، وافِرَقْنَا أخترَقُ بنيرانِ الفراقِ واحسَرَتَا أدوبُ بلواعجِ الأشواقِ مالي بفراقك قرارٌ وبالإفاقة عنه اختيار. فدعا النبي عليه السلام علياً فقال: يا علي أكنُتْ جِلِيَّتِي من رأى جِلِيَّتِي من بعدي فكأنا رأني، ومن رآها شوقاً إليّ حرّم الله عليه النار، ويأمن من فتنة القبر ولا يُحشِر عارياً.

ووردت في رواية الخلية الشريفة أخبارٌ مأثورةٌ وأثارٌ مشهورةٌ بأسانيدٍ صحيحةٍ في الكتب من الصحاح، عن الصحب رضي الله عنهم وختار منها إن شاء الله تعالى أصحّ الرويات وأشهرها وأجمعها وتُفكُّ من ختم مشكلات ألفاظها، ونكشفت عن رموز لغاتها على طريق الاختصار بين الأسطر بيانٍ جليٍّ والله الموفق الفياض.¹⁷

Şemail ile alakalı hadis rivayetleri ana metinde zikredilirken, haşiye olarak kenarlara yazılan kısımlarda ise bu rivayetlerin tercümeleri edebî bir dille kaleme alınmıştır. Ancak burada şunu da belirtmeliyiz ki yukarıdaki Arapça metinde de geçtiği üzere Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, meşhur kitapların sahih rivayetlerini aktardıktan sonra söz konusu rivayetlerin açıklamalarını metinde satır aralarında yapacağını söylemiştir. Elimizdeki nüshada ise bu açıklamalar sayfaların kenarlarındadır. Bu tarz bir farklılığın sebebinin ise istinsah esnasındaki yazımdan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira Şemail'in elimizdeki tek nüshası, 15 Şaban 1334 tarihli olarak Selim Ağa Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır.

Aşağıdaki alıntılarda, Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri tarafından yazılmış olan haşiye kısımlarındaki şemail hadislerinin tercümelerinden bazı pasajlar aktarılacaktır.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, Hz. Peygamber'in bedenî özelliklerinden bahsederken oldukça müeddeb bir dil kullanmıştır:

“Levn-i cemalinde ak ile kızılı mahlut güneş gibi müşrik, gözleri siyah-ı şedid, iki gözleri vasi, göz kapakları uzun, gözleri kirpikleri uzun, yüzü nurlu açık alın, yay gibi bükülmüş kaşlı, bedeni ve arkası uzun, sırtları açık nur, yüzü müdevver kemal-i itidalde her uzuv, alını bol gün gibi ziyalı, mübarek sakalı çok, gayet mutedil, göğsü doluydu, mübarek karnı ve sadrı beraber, mübarek göğsü vasi idi. İki omuzu azimdi. Yani yassı yağrınılıydı

17 Hilyenin fazilet sahibi ulemadan nakledilmiş bazı özellikleri, bereketi ve faziletleri vardır. Hilye-i şerif, sahih kitaplarda sahabeden (Allah onlardan razı olsun) sahih senetlerle ve meşhur rivayetlerle nakledilmiştir. Allah'ın izniyle bu rivayetlerden en sahih, en meşhur ve en kapsamlı rivayetleri seçeceğiz. Bu rivayetlerdeki lafız müşküllerini, muhtasar, belirgin ve anlaşılır bir ifade ile çözecek, dildeki rumuzlarını açıklayacağız. Tefvik ve feyz Allah'tandır. (Hz. Hüdâyî, Şemâil, 3b-4a)

ki, ilm-i kıyafette kemal-i şecaate ve kuvvete dâldir. Büyük kemikli idi, şecaate ve kuvvete dâldir...”¹⁸

Müeddeb dilinin bir sonucu olarak Hz. Peygamber’e kısalığı nispet etmek istememiş ve Hz. Peygamber’in boyunu; “Kaddi uzunluğu müteceviz olmadı, dahi kâmeti kasir müctemi’ olmadı, orta kâmetli oldu kavminde...”¹⁹ şeklinde tavsif etmiştir.

Bu müeddeb dil, zaman zaman muhabbet dolu bir hal almıştır:

“...iki yağırını ortasında var idi nübüvvet mührü gülün yumrusu denli, ol hazret-i enbiya hatemi idi, nasın cömerdi idi nihayeti kemalde...”

“...Onun nâtı yani mâdihi derdi: ‘Ben görmedim ondan evvel ve ondan sonra onun mislin, eğer cemâl ve eğer kemâl sireti, azim idi gözlerde, muazzam idi gönüllerde, ziya verirdi vech-i kerimi ay ziya verdiği gibi bedir gecesindeki on dördüdür...”²⁰

Günümüzde karşılaştığımız bazı şemail tercümelere, Efendimiz için uygun olmayan ifadelerle doludur. Bunun en bariz örneği “...ağız büyük, dişleri seyrek, göğüsleri kılı idi...” gibi tercümelere. Aynı özellikleri, Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri gayet ince bir üslupla şöyle dile getirmiştir:

“...mülayim idi iki yanağın, vasi idi mübarek ağız, açık idi mübarek dişleri, ince kıldan hattı var idi göğsünde, güya ki mübarek boynu nübüvvetir, balık kemiğinden yarıdan gümüş safasında, münasib mutedil cem-i azası, eşkel-i şerifinde bedenli idi. Lâgar değil idi azası birbirin tutar...”²¹

Aşağıdaki pasajda ise Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri’nin kullanmış olduğu edebî dilin güzel bir örneğini görmekteyiz:

“...Hutvesin alır ayağın kuvvetle kaldırmakla sükunla ve hüsn-i semtle akar su gibi yürür...”²²

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, risalesinde kendinden önce Efendimiz hakkında yazılmış kitaplardan alıntılar yapmıştır. Fakat bu alıntıları kendi edebî üslubuyla ifade etmiştir.

“Şemâil Şeyhi Ekber kuddise sirruhu Kitab-ı Tedbirat-ı İlahiyye’de bab-ı esrar-ı kıyafetde nakleyledi:

Kâffe-i ulema-i rabbâniyyûn ve âmmeh-i hükemây-i ilahiyyûn (فهو الذي تم معناه وصورته) ittifak ettiler ki cemi-i ekmel-i şemâil ve ecell-i hasâil ve ahsen-i mehâsin bir vücudu mükemmelde mecmu’ olup efdal-i halkillah ola ki imamu’l-enbiya hatem-i rusuldür. Her hüsn-i mehâsinde ahsen ve her kemal-i kemalat içre ercah, cemi uyûnu kulübde azimu muazzam olup nam-ı azamı ismi Muhammed ola ve her ayet-i

18 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 4a.

19 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 5a.

20 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 5b.

21 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 6a.

22 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 6a.

vücut nüshasında bir mucize-i bedia ve her bir uzvu mehâsinde bir keramet-i ferîde ola. Erbab-ı basirete mucize-i bedia ve her bir uzvu mehâsinde bir kerâmet-i ferîde ola. Erbab-ı basirete mucize-i tâmm olup, ekmele-i kemâlâtıyla mevsûf ve ahsen-i hey'âtıyla kâffe-i enâm içinde marûf.”²³

Bu nakilleri yaparken hikayet-i latife ya da hikayet-i şerife başlıklarını kullanmıştır:

“Hikâyet-i Latife

Kitâb-ı Şifâ'da bâb-ı mu'cizâtta mervîdir, sahrâda tekâzi-i hâcet lâzım gelse halktan irak giderdi etrâfında ağaçlar bir yere gelip cem' olurdu. Hazret'e halktan perde olup ardında kazâ-i hâcet edip eser kalmazdı. Ol mahalde râyiha-i tayyibe münteşir olurdu. Ve Şifâ'da menkûldür, vücûd-i şerîfiyle bir libâs müşerref olsa eğer cism-i şerîfinde ittisâli halinde ve eğer infisâlinden sonra ol müşerref vücûd-i şerîf durdukça râyiha-i tayyibe içinden gelirdi ve ateşe düşse ateş onu yakmazdı. Onun libâs-ı şerifinden olduğu ma'lûm idi.”

“Hikâyet-i Şerîfe

Vaktâkim Hazret-i Âdem'in evlâd-ı sulbiyyesi ve evlad-ı evlâd kendi asrında mükemmel kırk bin oldu. Âdem-i safî bu erbaîn ile nihayet kılıp vasiyyet etti. Kemâl-i ömre erdiği bildi. Ol vâlid-i ekberî veledi Şit'i huzûruna davet kılıp vasiyyet etti. Vücûd-ı sadefinde meknûn olan dürr-i yetîm-i ferîdi hıfz ü riâyet ide. Pes bu vasiyyetten sonra Âdem-i safî aleyhisselam Mekke-i Mükkereme'de civârı rahmete rihlet edip, Mina'da menârı altında mescidi Huneyf'de defnolundu...”²⁴

Ayrıca Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, Hz. Peygamber hakkında yazılmış olan meşhur naatlardan alıntılarla sözlerini desteklemiştir. Örneğin Kaside-i Bürde'den bir alıntısı şöyledir:

“Haberde gelmiştir. Hakikatte hüsnü cemal aksâm-ı meratibi yüz doksan dokuz kısmı cemal-i Muhammedî'dir. Bir kısmı kâffe-i halka taksim olunmuştur. Belki cemi-i mahlukta meârif-i kemâlât ve fezâil ü kerâmât onun şemsi fazlından iktibas olunmuş:

فإنه شمس فضلٍ هم كواكبها يظهرن أنوارها للناس في الظلم

Yani cemâl-i Muhammedî ve kemâl-i Ahmedî fazilet güneşidir. Enbiya ol felek-i faziletin nücûmudur. Onun envâr-ı kemâlâtın beyanı zulmette izhar ederler ki onun nurundan muktebestir.”²⁵

Yeri geldikçe orijinal metinleriyle hadis-i şeriflere de yer vermiştir:

«أول ما خلق الله نوري أول ما خلق الله روعي»²⁶

23 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 7a.

24 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 11b-12a.

25 Hz. Hüdâyî, Şemâil, 8b-9a.

26 “Allah (c.c.) ilk olarak benim nurumu yaratmıştır.” (Hz. Hüdâyî, Şemâil, 9a)

Kendisine ait olduğunu düşündüğümüz Hz. Peygamber hakkında bir nazm da metinde yer almaktadır:

“Nazm:

Kıyle tevecceh hakk-ı Habîb-i Mustafa

Cümleden hak kıldı zatın ıstıfâ

Rusle hâtemi fahrîsin şehâ

Mevc-i rahmet ma'den-i sıdk u safâ

Feyz-i fazlıyla seni mansûr ider

Cümle-i kârın kılur hak iktifâ

Vasf-ı zâtındır senin huluku azîm

Sen fazilet şemsîsin bî-ıhtifâ

Her kemâlin kâni sensin, kânisin

Her cemâlin mecma-i gencü vefâ”²⁸

Şemâil risalesinin Türkçe bölümünün son kısmında Hz. Peygamber’in doğumundan önce ve sonra yaşanan mucizelere dair, Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’ine benzer hikâyeler aktarılmıştır. Bu bağlamda “nübüvvet mührü” ile ilgili hikâyeler de mevcuttur. Tasavvufî metoda uygun olarak Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, nübüvvet mührü hakkında tespit yaparken şeyhinden ve şeyhinin gördüğü rüyaya dayanarak mührün özelliklerinden bahsetmektedir:

“Seyyidî ve senedî ve rûhî fî cesedî hazreti şeyh İbn Nureddin Nurullah (k.s) Vâri-dât risâlesinde buyurmuşlar: ‘Hazreti risâlet -salavâtullâhi aleyhi ve selâmuhû- âlem-i menâmda nice defa müşâhede kılıp sohbet-i şerîfiyle müşerref oldum. Ve bir defa sohbet-i şerîfinde suâl ettim ki mühr-ü nübüvvet nazar edem. Fahr-i âlem (sav) mübârek libâsın keşfetti. Kalkıp ben zeyl-i kamîsin bir cânipten işâreti ile ref’ ettim. Ol mühr-ü nübüvvet ve hâtem-i risâlete nazar kıldım. Mübârek ketf-i eymeninde hamâme beyzası denlü levn-i ahzara mâyil, ona yüzüm sürdüm ve öptüm. Fi’l-hâl menâmımdan uyanıp secde-i şükr edip ki ona yüzün süren bende feyz-i şefâatinden inşallah tealâ mahrum olmaya.”²⁹

Şemâil kelimesinin, Efendimiz’e ait hem yaratılış -fizikî yapı- hem ahlâkî faziletlerini kapsadığı malumdur. Burada, şemâil çalışmalarında hangisinin öne çıkarılıp hangisinin arka plana atılması gerektiği hakkında durmak istiyoruz. Efendimiz’in kemâl-i beşerîyi temsil eden fizikî resminin yanında “Ben, ancak

27 “Adem (a.s) su ve çamur arasındayken ben nebi idim.” (Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 13a)

28 Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 18b.

29 Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 20b-21a.

güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim” diyen ve Allah’ın “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin”³⁰ şerefine mazhar olmuş ahlakını da anlatmak gerekmektedir. Nitekim Efendimiz’in hem halkî (fiziksel) hem hulukî (ahlak ve manevî) güzelliğini istediği aynaya bakma duası hadisinde görmekteyiz.

Efendimiz: “Allahım, yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlakımı da güzelleştir”³¹ dediğine göre bizim bu iki güzelliğe de dikkat çekmemiz elzemdir. Her dönem git gide ilerleyen dil, edebiyat, sanat ve bilim dünyasından gerektiği kadar istifade ederek günümüzde bulunan imkânlarla Hz. Peygamber Muhammed Mustafa’nın (sav) mübarek hayatlarının, çağımızın zifiri karanlıkları içerisinde kıvranıp bir ışık arayan bizler, gelecek nesillerimiz ve bütün insanlık için bilinmesi; iki cihan güneşi, kemâl-i beşerî timsali, Allah Teâlâ’nın insanlara rahmet ve *usve-i hasene* olarak gönderdiği Efendimiz’in hem fizikî hem de manevî ve ahlakî özelliklerinin, farklı üsluplarla dönemin en belî sözleriyle anlatılması son derece önemlidir.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, kitabının başında Efendimiz hakkında iki güzelliğini de içeren hadisleri açıkladıktan sonra onun ahlakına daha fazla vurgu yaparak sırf güzel ahlakını anlatan bir bâb açmıştır:

فصل في أخلاق النبي صلى الله عليه وسلم: كان عليه السلام أجود الناس وكان أجود ما يكون في رمضان ، وكان أحسن الناس خلقاً وخلقاً وألينهم كفاً ، وأطيبهم ريحاً ، وأكملهم رجحاً ، وأحسنهم عشرة ، وأشجعهم وأعلمهم بالله وأشدهم لله خشية ولا يغضب لنفسه ولا ينتقم لها وإنما يغضب إذا أنتهكت حرمة الله عز وجل³²

Efendimiz’in şemâlini anlatmada iki hususa dikkat çekmek istiyoruz:

1- Şemâil anlatımında edebiyatçılarımıza önemli bir görevin düştüğünü söylemek mümkündür. O da Hz. Peygamber’in şemâlinin günümüz Türkçesiyle, gayet güzel bir üslup ve edebî bir şekilde kaleme alınmasıdır. Fakat Efendimiz’i edebî bir üslupla sadece Türkçe anlatmak yeterli değildir. Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri’nin üç dili en güzel bir şekilde kullanması gibi günümüzün yaygın dillerinin de kullanılması, İslam dünyasına kadar gelen Peygamber Efendimiz’e yönelik insafsız saldırılara güzel bir cevap olacaktır. Günümüzde farklı dillerde güzel edebî üslupla yazılmış şemâillerin, Efendimiz’in bürdesini çıkarıp verdiği sahabelerin yolundan gitmek olduğunu söylemek mümkündür.

2- Efendimiz’in güzel üsluplu bir dil ile bütün edebî imkânlar kullanılarak anlatılması isteği yanında her gün git gide ilerleyen, sanat ve bilim dünyasından gerektiği kadar istifade ederek günümüzde Efendimiz’i anlatmanın elzem olduğu aşîkârdır. Efendimiz’in teknoloji kullanılarak anlatılması bağlamında tasvir edilmesi gibi tartışmalı konulara girmeden bazı İslamî ülkelerde olan; yaşadığı çevrenin maketleri, lazer ışıkları ve ses sistemi kullanımı ve Efendimiz’e ait bir müze

30 Kalem 68/4.

31 Müsned, 403/1.

32 Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 25b.

gibi projelerle mümkündür.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, *Şemail* kitabının son sayfalarını İmam Nevevî'nin *Tehzîbü'l-esmâ* isimli eserinden alıntı yaparak tamamlamıştır. Bu alıntının; Efendimiz'in hilyesinin, güzel şemailinin, maddi ve manevî bütün özelliklerinin yanında her sene yaşadığı büyük hadiselerin zikredilmesi suretiyle Efendimiz'in hayatına yönelik genel bir bakışı tamamlama amacına yönelik olması mümkündür.

من تهذيب الأسماء للإمام النووي ابتداء التاريخ في الإسلام من هجرة رسول الله صلى الله عليه وسلم من مكة إلى المدينة، وهذا مجمع عليه، وأول من أرتج بالهجرة عمر بن الخطاب، رضى الله تعالى عنه، سنة سبع عشرة من الهجرة.

وهذه أحرف في بيان جملة من الأمور المشهورة في كل سنة من سني الهجرة إلى وفاة رسول الله عليه السلام على ترتيب السنين، وهي عشر سنين: السنة الأولى: فيها بنى النبي عليه السلام مسجده ومسكنه، وأخى بين المهاجرين والأنصار، وأسلم عبد الله بن سلام، وشرع الأذان.³³

Sonuç

a) Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'ne nispet edilen *Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye* adlı eserin kendisine ait olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki risalede Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, Şeyh İbn Nureddin Nurullah'ın (k.s) *Vâridât* adlı eserinden alıntı yaparken “şeyhim, Şeyh İbn Nureddin Nurullah” ifadesini kullanmıştır. İbn Nureddin'in Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin şeyhi olduğu malumdur. Risalede böyle bir tabirin geçmesi ise risalenin Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait olduğunu doğrular niteliktedir.

b) Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin, dönemindeki üç dili fevkalade bir üslupla kullandığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, günümüzde Efendimiz'in hilye-i şeriflerini ve hayatlarını farklı dillere aktarma hususunda çalışmalar yapanları tebrik ediyor, bu konuya daha fazla önem verilmesini muhterem haziruna arz ediyorum.

c) Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin *Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye*'de Efendimiz'in şemali çerçevesinde yüce ahlakından da bahsetmesine rağmen risalenin sonunda ahlak ile ilgili müstakil bir kısma da yer vermesi, Hüdâyî Hazretleri'nin, Efendimiz'in anlatılmasında yüce ahlakına vurgu yaptığını da göstermektedir.

d) Şemailin ele alınması açısından tespit ettiğimiz üç farklı metodu da Aziz

33 İmam Nevevî'nin *Tehzîbü'l-Esma'sından* İslam tarihi, Hz. Peygamber'in (s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicreti ile başlar. Bu konuda icma vardır. Hz. Ömer zamanında Hicret'in 11. yılında alınan bir kararla Hicret'in olduğu sene Hicrî takvimin 1. Yılı olarak kabul edilmiştir. Burada Hz. Peygamber'in hicretinden vefatına kadar vuku bulan meşhur olaylar senelere göre verilecektir. Birinci sene: Bu yıl içinde Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'yi inşa etti, ensar ve muhacir arasında kardeşlik tesis etti, Abdullah b. Selâm Müslüman oldu ve ilk defa ezan okundu. (Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 28a)

Mahmud Hüdâyî Hazretleri, bu risalede kullanmıştır. Eserine muhaddis metodu ile başlamış, sonrasında ise edebî ve tasavvufî metotları bariz bir şekilde kullanmıştır.

e) Edebî anlamda Peygamberimiz'in şemailinin ne kadar güzel bir şekilde ele alınabileceğini, söz konusu eser bizlere göstermiştir. Aynı şekilde günümüzde de bu yönde yetkin çalışmaların kaleme alınabileceğini ümit ediyoruz. Belki bir şemail ve Efendimiz'i güzel anlatma yarışması tertip edilerek bu yönde önemli bir adım atılabilir.

f) Şemail anlatımının günümüz teknolojisinin de kullanılmasıyla farklı şekilde Müslümanların istifadesine sunulabileceğini düşünüyoruz. Örneğin Efendimiz'in yaşadığı çevrenin maketleri, lazer ışıkları ve ses sistemi araçları kullanılarak anlatılabilir. İstanbul'daki mevcut Miniatürk ve Panorama 1453 müzelerinin siyer ve şemail versiyonları da yapılabilir. Böylece Peygamberimiz'in hayatı, kitapların dışında farklı platformlarda da anlatılmış olacaktır.

Bibliyografya

- Abdullah Sirâcüddîn, *Seyyidünâ Muhammed Resûlullah (s.a.v): Şemâilühü'l-Hamîde Hisâilühü'l-Mecîde*, Mektebetü Dâru'l-Felâh, Halep, t.y.
- Aziz Mahmud Hüdâyî, *Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye 'alâ Sâhibiha Efdalü's-Salât ve Ekmelü't-Teslîmât*, Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdayi Efendi Koleksiyonu, Kayıt No: 275.
- Bayraktar, İbrahim, *Hiz. Peygamber'in Şemâili*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990.
- Hoca, Nazif, "Şemâil ile Hilyeler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Yıl 1995, s. 17-22.
- Tirmizî, İmam Ebu İsa Muhammed b. İsa, *eş-Şemâilü'n-Muhammediyye*, (tahkik: Muhammed Avvame), Daru'l-Yusr, Beyrut, 2007.
- Yardımlı, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâili*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Yusuf en-Nebhânî, *Vesâilü'l-Vüsûl İlä Şemâilü'l-Resûl*, el-Matbaa'l-Edebiyye, Beyrut, h.1309.